

Pokorný, Milan

Příspěvek k poznání slovenského romantismu

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2006, vol. 55, iss. X9, pp. 317-319

ISBN 80-210-3987-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102903>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

virtuální podobě světa, představované masovou kulturou a jejími idoly, jež na japonském materiálu představuje Leonard Sanders.

Oddíl věnovaný knižním ilustracím otevírá podnětná studie Erica T. Haskella, upozorňující na nesmírnou popularitu Carollovy Alenky v říši divů, jež se stala námětem pro balet, muzikály, pro řadu komiksů, inspirovala textilní návrháře a celou řadu ilustrátorů od doby viktoriánské až po surrealisty a přední výtvarníky konce 20. století. Neméně zajímavé jsou i studie R. Riese Huberta o vztahu kaligramu a konkrétní poezie a Nigela Sainte o tvorbě současného francouzského malíře Pierra Lecuire, rozvíjejícího podněty svých předchůdců, mezi nimiž nechybějí ani významní ruští malíři naturalizovaní v Paříži, jako byl Sergej Charchoune nebo Andrej Lanskoj, kteří se inspirovali artefaktem knihy, psaného textu či notového písma. Průnikem písma do světa obrazu se zabývá na příkladu japonského umění 18. století také japonský badatel Fumiko T. Togasaki, analyzující tzv. údobí černé a modré knihy. K problematice písma se pak vrací ještě dvě studie z velmi široce koncipovaného oddílu Border-Crossing.

Francouzská badatelka Francis Edeline analyzuje ze sémiotického hlediska estetické proměny monogramů v letech 1924–1948. Grafické příklady však uvádí v mnohem širším spektru od Lukáše Cranacha přes Alfonse Muchu, Egona Schieleho, Vasilije Kandinského, Kazimíra Maleviče, Salvátora Daliho až po současné malíře. Spíše sociologický než estetický rozměr má studie V. Plesch o graffiti, vznikajících spontánně od středověku až po současnost na středověkých freskách v románské kapli S. Sebastiana u italského Arboria. Podle jejího výkladu plní vandalské graffiti zřejmě obdobnou funkci jako prosby věřících, vkládajících papírky do jeruzalémské zdi nářku.

Skulpturním zpodobením tematiky holokaustu se zabývá hamburská kunsthistorička Charlotte Schoell-Glass. Na příkladu postmoderních výtvarníků, rozvíjejících podněty Rodinovy sochy Myslitel, analyzuje J. C. Welchman výtvarné zobrazení tématu myšlení. S mnohdy groteskní podobou skulptur utvářených z toaletního papíru souvisí stať Marie-Claire Barnet o černém humoru tvorby surrealistických umělců, sourozenců Gisèle a Mario Prassionos. Na zvláštní typ ekfráze, kdy literární text vzniká podobně jako dvakrát omylem přefotografovaný film, upozorňuje ve své studii Tamar Yacobi.

Autory dvou závěrečných teoretických studií jsou Ed Tana a David Scott. První z nich se věnuje problematice digitálních záznamů, otevírajících nové možnosti tvorby i výzkumu. D. Scott si všímá proměn v řešení základních estetických disciplin. Vychází z Derridovy eseje Vzpomínky slepého a vrací se k základnímu vztahu slova a obrazu, odhalenému již Lessingem; je však přesvědčen o jejich vzájemné podmíněnosti. Upozorňuje na rozdíl v estetickém chápání, běžném v euroamerické kultuře a v zemích čerpajících z odlišných tradic.

Sborník je praktickým dokladem užitečnosti interdisciplinárního výzkumu.

Danuše Kšicová

PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ SLOVENSKÉHO ROMANTISMU

Ladislav Čúzy: *Literárnoestetická koncepcia Ludovíta Štúra v prednáškach o poézii slovanskej.* Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Nitra 2004.

Relativně nedávno zpřístupněné dosud neznámé varianty zápisů přednášek Ludovíta Štúra o slovanské poezii jsou plným právem v centru pozornosti specialistů na problematiku slovenského národního obrození. Zápisy Štúrových přednášek z pera jeho žáků z let 1844–1845, které objevil a edičně zpracoval Pavol Vongrej (1987), umožňují oproti neúplnému textu otištěnému v Orlu v roce 1875 nejen detailnější pohled na jedno z klíčových období slovenského literárního vývoje 19. století, ale též přehodnocení některých stanovisek k složitému kulturněpolitickému fenoménu slovenského národního obrození.

Analýza, již slovenský literární vědec Ladislav Čúzy ve své monografii Štúrovy přednášky o slovanské poezii podrobil, zpřesňuje postavení tohoto díla v kontextu slovenské literatury a plasticky dotváří profil jejich autora. V přednáškách lze totiž sledovat nejen základní linie Štúrovy lite-

rárněestetické koncepcce, ale v řadě aspektů i odkazy ke Štúrovým koncepcím politickým (zejména teoretické zdůvodnění postupně sílícího panslavismu), literárněteoretickým atd.

Čúzy neskryvá, že Štúrovy úvahy mají synkretický charakter a nelze v nich spatřovat ucelený estetický systém, řešící základní otázky této vědecké disciplíny (s výjimkou teorie krásna). Ve shodě s dobovým vývojovým stupněm věd o umění je literárněestetická koncepcce u Štúra „kontaminována“ aspekty literárněteoretickými, etnologickými, folkloristickými, politologickými, filozofickými. Zevrubný výklad textu, jenž obsahuje mnoho paradoxních, vzájemně se vylučujících tvrzení, vede autora k maximální obezřetnosti a opatrnosti při formulování jednoznačných soudů. Tato autorská zdrženlivost je při analýze vnitřně rozporného pramene na místě. Je třeba ji ocenit o to více, že L. Čúzy se problematice literárněestetického myšlení štúrovské generace věnuje již více než třicet let. Téma, na něž soustřeďuje pozornost, je možno pokládat za logické završení autorova celoživotního odborného zájmu o problematiku literárněestetického myšlení generace štúrovců.

Vlastní jádro literárněestetického uvažování autor spatřuje v Štúrově kategorizaci vývojových stupňů umění jakožto pohybu ducha (jenž mu v mnoha ohledech splývá s kategorií křesťanského etického postoje) a v užším slova smyslu v hierarchizaci vývojových fází poezie, již završuje vyčleněním trojice epické (srbské), lyrické (slovenské) a dramatické (ukrajinské) poezie jako ideálních vzorů slovanského ducha, pokládaného za vrchol vývoje lidského společenství. V tomto bodě také tkví podle Čúzyho podstata rozporu Štúrovy koncepcce s tendencemi, které provázaly formování slovenské romantické poezie 40. let 19. století. Štúrův výklad završení vývoje lidského ducha v slovenské poezii je v přímém rozporu s praxí literárního romantismu, zejména v nedocenení úlohy jednotlivce v poezii i v životě, v odmítnutí tematizace jeho subjektivních názorů a citů, v morálním apelu na dobrovolné podřízení tvůrčí individuality službě „pravdivé všeobecnosti“.

Analýza Štúrem rozvíjené dvojice pojmů duch – předmětnost autorovi slouží ke zformulování závěru o Štúrově svébytném rozpracování Hegelovy filozofie dějin: oproti triádě umění – náboženství – filozofie klade Štúr podle jeho názoru důraz na nejnižší vývojový stupeň náboženství, aby tím zvýraznil diferencovanou úlohu projevů ducha jakožto hybatele dějinného vývoje, opravňujícího slovanské národy k přesvědčení o předurčenosti k světové dominanci, neboť nejdokonalejší, nejvyšší projev ducha – poezie – je právě u Slovanů „vlastním a národným umením“. Pomocí analýzy opozitní dvojice pojmů poezie a próza autor dochází k závěru, že Štúr nad reálnou situací stavěl vlastní teoretický koncept, který byl značně vzdálen realitě („vyloučení“ prózy z literatury kvůli absenci duchovnosti). Tento voluntaristický rys, vyúsťující v mesianismus, charakterizuje Štúrovy literárněestetické úvahy jako celek. Z tohoto hlediska je zajímavé autorovo zhodnocení vztahu mezi Štúrovým mesianismem, v jeho tvorbě postupně sílícím, a jeho teorií „zakliatosti“ ve slovenských a slovanských pověstech.

V rozporu s míněním některých autorů o estetické, resp. imanentní literární motivaci Štúrovy koncepcce vedou Čúzyho analýzy k závěru o dominanci etického aspektu (viz výklad „slovanského ducha“). Novost některých závěrů, formulovaných částečně i jako polemika s dosavadními zjištěními (příčiny Štúrova odmítavého vztahu k západnímu romantismu, úloha tvůrčí individuality, hierarchizace hegelovské triády umění – náboženství – filozofie) je dobře vyargumentována. Toto částečné přehodnocení některých pohledů na Štúrovu úlohu v systému slovenského romantismu vychází z Čúzyho přístupu k autorovým přednáškám, analyzovaným primárně z hlediska literárněestetického a až druhotně z literárněkritického, literárněteoretického atd.

Ostatně jak bylo konstatováno v úvodu, cílem Štúrových přednášek není homogenní estetický model, nýbrž tento model je ex post rekonstruován pečlivou analýzou Štúrových literárněteoretických a filozoficko-politologických úvah. Ladislav Čúzy tak zcela správně vykládá Štúrovu literárněestetickou koncepcí s vědomím pragmatického zřetele, transponujícího literárněestetická hlediska podle potřeb jeho národněbuditelského programu. Štúrova inspirace Hegelovým teoretickým systémem je zde nesporná, avšak Štúr ji, stejně jako další dobové kanonické texty (Herder, Kolár), transformuje do vlastního systému. – V jeho logice pak například nedoceňuje objektivní výsledky české literatury, příčinně spojené s vysokou rozvinutostí českého politického života; a protože „politický život národ od hry poetickéj odvádza, preto aj v Čechách nerozvinula sa tak poézia slovanská, jako u iných kmeňov“.

Analýzy Ladislava Čúzyho v podstatě potvrzují tezi o vnitřní diferencovanosti štúrovské gene-
race, kterou slovenská literární historiografie již všeobecně akceptovala, a podávají výklad jedné
z příčin tohoto stavu. Štúrovy přednášky jako důležitý faktor vnitřního napětí uvnitř „štúrovské
družiny“ byly v přímém rozporu s rodícím se romantickým ideálem dobové umělecké praxe, jak
jej představoval zejména byronovský model romantismu. Nehledě na to se staly estetickým, filozo-
fickým, politologickým i literárněteoretickým základem, s nímž se jeho současníci i následovníci
museli a – jak o tom svědčí monografie L. Čúzyho – stále musí vyrovnávat.

Milan Pokorný

K PADESÁTILETÍ RUSISTIKY V PREŠOVĚ

Hľadanie ekvivalentnosti II. (V poiskach ekvivalentnosti II.) (eds. J. Sipko, A. Antoňák). Prešovská
univerzita, Filozofická fakulta, Prešov 2004, 608 s.

Předkládaný sborník *Hledání ekvivalentnosti II.* přináší příspěvky z mezinárodní vědecké kon-
ference rusistů, která se konala 17.–19. června 2004 v Prešově. Uspořádala ji Katedra rusistiky
a translologie Filozofické fakulty Prešovské univerzity v Prešově u příležitosti dokončení dvou
grantů pod vedením A. Antoňáka a J. Sipka a 50. výročí vzniku vysokoškolské rusistiky v Prešo-
vě. Konala se ve čtyřech sekcích: lingvistické, literárněvědné, kulturologické a lingvodidaktické
a překladatelské. Objemný sborník obsahuje na sedm desítek referátů a z prostorových důvodů není
možné se všem věnovat podrobně; proto se pokusíme stručně zachytit celkový charakter sborníku.

V nejpočetněji zastoupené lingvistické sekci (šestadvacet textů) převládaly příspěvky s kom-
parativní tematikou. J. Benkovičová se zaměřila na otázku univerbace v ruštině a slovenštině,
A. Brandner na postavení obourodých podstatných jmen v češtině a ruštině, M. Vojtková srovná-
vala pluralia tantum v slovenštině, ruštině a polštině, J. Dudášová-Kriššáková fonologický systém
slovenštiny a ruštiny z typologického hlediska a J. Ruferová sedmý pád s předložkou *pered* v češ-
tině a ruštině; srovnávání jazykových otázek ruštiny (resp. ukrajinštiny) s češtinou či slovenštinou
se věnovaly i další referáty. Jazykový aspekt evropské integrace zkoumala J. Monkoša-Bogdan,
profesně orientovaný žargon mládeže S. Gojdova a lexikální zvláštnosti poezie ruského symbolis-
mu S. Koryčánková. L. Mrovceva obrátila svoji pozornost na aktuální frazeologizmy v hospodář-
ských periodikách a L. Vobořil na jazykové zvláštnosti úřední korespondence. Tato sekce přinesla
i studie o chybách při přepisování starých textů (L. Čokinová), o církevních slavismech v tvorbě
současných ruských prozaiků (P. Šíma) či o biblických frazérech v dílech V. S. Solovjova (M. Plat-
ková) ad. Nejspíše omylem byl do této sekce zařazen referát J. Dohnala o modelech světa a jejich
typologii, patřící spíše do sekce literárněvědné nebo kulturologické.

V literárněvědné sekci se A. Antoňák věnoval sociokulturnímu problému vztahu textu a reality,
L. Bělovičová současným ruským autorům, do jejichž děl se promítla křesťanská témata, a R. Hříb-
ková fenoménu dětství a jeho interpretaci v ruské literatuře. I. Balog představil nejvýznamnější
autory méně známé literatury národa Komí. M. Enčev se zaměřil na jedno z nejslavnějších děl
socialistické dětské literatury *Pavlik Morozov* od V. Gubareva, V. Žemberová na princip krutosti
v roli subjektu v epickém textu a S. Kalousková na osobu A. S. Šlepeckého a jeho práce o litera-
tuře Podkarpatské Rusi. I. Pospíšil analyzoval proměny ruské literární vědy na přelomu tisíciletí,
X. Činčurová díla M. Arcybaševa, F. Sogoluba, A. Bělého a fotografie J. Saudka, H. Ulbrechtová
poezii O. Mandelštama a A. Kušnera. A. Červeňák poukázal na to, že literatura a umění se vyvíjely
od antropomorfizmu k antropocentrismu, což dokazují antropomorfizmy na nejnižší (sémantické),
ale i nejvyšší úrovni literárního díla.

Kulturologická a lingvodidaktická sekce přinesla příspěvky o mentalitě ruské kultury (R. Belou-
sova), o obrazu Ruska v současné ruské próze (T. Grigorjanová), o symbolice v ruské publicistice
(N. Děmjanova) či o jazykové adaptaci emigrantů (A. Klimučkova). J. Sipko rozebral vztah jazyka,
mentality a patriotismu u Rusů a Slováků. Pět slovenských překladů románu *Vzkříšení* L. N. Tolsté-